

DIDAKTICKÁ VYBAVENOST UČEBNIC PRO TEMATICKÝ OKRUH LIDÉ A ČAS V PRIMÁRNÍ ŠKOLE

DIDACTIC CAPABILITIES OF TEXTBOOKS IN THE FIELD PEOPLE AND TIME IN A PRIMARY SCHOOL

Ondřej Šimik

Abstrakt

Příspěvek popisuje výzkum didaktické vybavenosti 11 vlastivědných učebnic z 6 nakladatelství určených pro 4. a 5. ročník pro tematický okruh Lidé a čas. Celkový koeficient didaktické vybavenosti zkoumaných učebnic dosáhl hodnot od 61,1 % (Fraus) do 43,1 % (Alter). Rozdíly v didaktické vybavenosti mezi zkoumanými učebnicemi existují, avšak až na výjimečné případy se tyto rozdíly neprokázaly jako statisticky významné, a to ani mezi ročníky. Jako nejsilnější stránka didaktické vybavenosti učebnic se jeví obrazové komponenty (přes 80 %), naopak verbální komponenty (45,8 %), resp. aparát řídící učení (47,4 %) se jeví jako nejslabší. Didaktická vybavenost zkoumaných učebnic pro dějepisnou část vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět je velmi podobná a nebude nejspíše rozhodujícím kritériem pro jejich výběr učiteli.

***Klíčová slova:** didaktická vybavenost, učebnice, Vlastivěda, Člověk a jeho svět, primární škola, výzkum*

Abstract

The paper describes the research of didactic capabilities of 11 textbooks from 6 publishing houses designed to the 4th and 5th class for the thematic field People and Time. The total value of didactic capabilities of the textbooks studied ranged from 61.1 % (Fraus) to 43.1 % (Alter). There are differences in didactic capabilities between the textbooks studied, but only in exceptional cases these differences did not prove statistically significant, even between classes. Visual components (over 80 %) appear as the strongest aspect of the didactic capabilities of the textbooks, while verbal components (45.8%), respectively the management learning components (47.4%) seems to be the weakest. The didactic capabilities of the researched textbooks for the historical part in the educational field Man and His world are very similar and will probably not be the decisive criterion for their choice by teachers.

***Key words:** didactic capabilities, textbook, Homeland study, Man and His World, primary school, research*

1 TEORETICKÝ ÚVOD

Didaktickou vybavenost považujeme za jednu z **důležitých funkcí učebnice** (viz např. Průcha, 2013), která se zabývá jednak **prezentací učiva** (vzdělávacího obsahu) – ať již verbálně či nonverbálně, ale rovněž do jisté míry předurčuje **řízení vyučování** a učení a také **organizuje edukační proces** při používání učebnice. Jinak řečeno, je to právě didaktická vybavenost, která odlišuje právě učebnici od např. odborného vědeckého textu. Učebnice tak svým charakterem řadíme mezi materiálně didaktické prostředky, neboť jejich prostřednictvím se žáci mohou „chopit“ vzdělávacího obsahu a skrze činnosti s ním (učební úlohy) dosahovat vytyčených edukačních cílů.

Výzkumy didaktické vybavenosti učebnic jsou relativně hojné, zvláště v diplomových a disertačních pracích. **Většinou** jsou však zaměřeny na měření didaktické vybavenosti učebnic

pro předměty na **2. stupni ZŠ** – např. v chemii (Banýr, 2005 nebo Kramářová, 2009), přírodopisu (Jůvová, 2006 nebo Smutková 2012), zeměpisu (Janoušková, 2008 a 2009), občanské výchovy (Jakubcová, 2012). **Didaktickou vybavenost dějepisných učebnic** zkoumali např. Tannenbergová (2009), Janková (2012) nebo Solníčka (2009). Průcha (2006, s. 13) uvádí u některých učebnic dějepisu **koeficient celkové didaktické vybavenosti relativně nízký** (33 – 44%), Tannenbergová (2009, s. 67 a 73) u novějších učebnic dějepisu v 6. a 7. ročníku hodnoty 58-91%, resp. 55-97% (7. ročník), což svědčí o velkých rozdílech mezi zkoumanými učebnicemi.

Výzkumy, které by měřily přímo didaktickou vybavenost **vlastivědných učebnic pro primární školu**, není mnoho, naopak **jsou řídké** (týkají se starších výzkumů) – např. Průcha (1998, s. 96) publikuje výsledky výzkumu z 80. let minulého století, kdy byly zkoumány celé soubory učebnic pro 2. – 8. ročník ZŠ (mezi nimi i učebnice Vlastivědy). Průměrné hodnoty pro 4. ročník dosahovaly **37%** a pro 5. ročník **42,2%** (E). Novější výzkumy didaktické vybavenosti vlastivědných učebnic pro 1. stupeň absentují. Výsledky našeho empirického šetření popsané v této kapitole tak pomohou rozšířit obraz o didaktické vybavenosti učebnic pro primární školu, konkrétně pro vzdělávací okruh Lidé a čas, který je součástí vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. V následujícím textu si nejprve popíšeme metodologii výzkumného šetření a poté již budeme analyzovat jeho výsledky, nejprve srovnáme celkový koeficient didaktické vybavenosti a poté budeme komparovat jeho dílčí složky (komponenty).

2 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Existují různé metody měření didaktické vybavenosti (srov. Maňák, 2006, Sikorová, 2007), avšak asi nejčastěji používanou je zřejmě Průchova metoda měření (viz Průcha, 1998, s. 141-143) nebo Průcha (2006, s. 12-14), jež se zaměřuje na **36 faktorů**, které mají vliv na celkovou didaktickou vybavenost učebnice. Tuto metodu jsme použili i při vlastním výzkumném šetření v této kapitole. Podrobněji jsme metodu měření didaktické obtížnosti popsali také v naší publikaci (viz Šimik, 2014, s. 25). Připomeňme jen, že princip metody spočívá v tom, zda se daný komponent vyskytuje (bez ohledu na četnost výskytu), nebo nevyskytuje v dané učebnici. **Cíle výzkumného šetření** didaktické vybavenosti učebnic (či jejich části) obsahující dějepisné učivo (pro tematický okruh Lidé a čas) jsme si stanovili následovně:

- 1) **zjistit a porovnat celkový koeficient didaktické vybavenosti** vybraných učebnic (či jejich části) pro 4. a 5. ročník určených pro tematický okruh Lidé a čas;
- 2) **srovnat míru didaktické vybavenosti** u vybraných učebnic (či jejich části) pro 4. a 5. ročník určených pro tematický okruh Lidé a čas **z hlediska ročníku**;
- 3) **porovnat závislosti mezi jednotlivými složkami didaktické vybavenosti** u vybraných učebnic (či jejich části) pro 4. a 5. ročník určených pro tematický okruh Lidé a čas.

Výzkumným vzorkem bylo celkem 11 učebnic (vydané v letech 2008 – 2012) z 6 nakladatelství, které splňovaly následující 4 kritéria: a) **obsahují historické (dějepisné) učivo**; b) deklarují zpracování **v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání pro vzdělávací oblast Člověk a jeho svět**; c) **existence učebnic pro celé druhé období vzdělávání** v rámci vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (tedy pro 4. i 5. ročník); d) byla jim udělena **schvalovací doložky MŠMT** (k počátku roku 2015). Analyzovány tak byly učebnice nakladatelství Alter, Didaktis, Fraus, Nová škola, Prodos a SPN (konkrétně viz bibliografie).

Výzkumné šetření mělo **deskriptivně-relační charakter** za použití **kvantitativní metodologie**. Pro výpočty závislosti jsme používali **Pearsonův koeficient korelace**, resp. pro srovnání, zda se jednotlivé četnosti významně odlišují od průměru (teoretických četností) jsme používali **test nezávislosti (chí-kvadrát)**. Data byla zpracována pomocí programu Excel 2010, kde jsme prováděli rovněž statistické výpočty.

3 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Pokud analyzujeme učebnice nakladatelství jako celek, pak nejvyšší hodnotu koeficientu didaktické vybavenosti (E) mají učebnice nakladatelství Fraus (61,11 %; 22b ze 36b). Další tři nakladatelství dosáhla relativně malého odstupe (do 5 %) - SPN (59,72 %; 21,5b), Prodos (58,33 %; 21b) a Didaktis (56,94 %; 20,5b). Učebnice nakladatelství Nová škola mají o něco nižší koeficient, ale stále dosahuje hodnoty nad padesát procent (52,78 %; 19b). Větší (ale stále statisticky nevýznamný rozdíl - viz níže - vykazaly učebnice nakladatelství Alter (jen 43,08 %; 15,5b). Výsledky jsou tedy poměrně homogenní (rozdíl 7 bodů), tzn., že celkové hodnoty didaktické vybavenosti zkoumaných učebnic jsou podobné (podrobněji si ukážeme níže). To potvrzuje i malá směrodatná odchylka ($SD = 2,61$) a nízký variační koeficient (11 %), což mj. vypovídá o relativní spolehlivosti aritmetického průměru. Ten dosáhl hodnoty téměř 20 bodů (z 36 možných), tj. 55%. Celkový koeficient didaktické vybavenosti (E) zkoumaných učebnic je znázorněn v tabulce 17. Znaménka +, - znamenají nadprůměrný, podprůměrný počet bodů.

Učebnice (nakladatelství a ročník)	Počet bodů (max. 36)	Koeficient E (max. 100%)	Rozdíl od celkového průměru (20 b; E=55%); CHI-TEST (p)
DIDAKTIS 5	23	63,89%	0,431(+)
FRAUS 4	22	61,11%	0,586 (+)
FRAUS 5	22	61,11%	0,586 (+)
SPN 4	21	58,33%	0,761 (+)
SPN 5	21	58,33%	0,761 (+)
NOVÁ ŠKOLA 5	21	58,33%	0,761 (+)
PRODOS	21	58,33%	0,761 (+)
DIDAKTIS 4	18	50,00%	0,685 (-)
NOV ŠKOLA 4	17	47,22%	0,521 (-)
ALTER 5	17	47,22%	0,521 (-)
ALTER 4	14	38,89%	0,177 (-)

Tabulka 1: Celkový koeficient didaktické vybavenosti u jednotlivých učebnic

Zjišťovali jsme také, zda se didaktická vybavenost jednotlivých učebnic statisticky významně liší od průměrné hodnoty (tzn. 19,72b., resp. E = 55,06 %). Výsledky ukazuje tabulka 2. K vyhodnocení jsme použili test nezávislosti chí-kvadrát. Z výsledků je patrné, že při srovnání průměrné hodnoty koeficientu E (celková didaktická vybavenost) a hodnot E u učebnic dle nakladatelství jako celku, není rozdíl statisticky významný (hodnota $p > 0,05$; měřeno na hladině významnosti $\alpha=0,05$; rozdíl mezi průměrnou hodnotou a nejvyšší, resp. nejnižší hodnotou koeficientu didaktické vybavenosti je pouze cca 12%, resp. 8%). Dokonce ani učebnice Alter s na první pohled výrazně nižším koeficientem nevykazaly statisticky významnou odchylku od průměrné hodnoty všech zkoumaných učebnic (tzn. 19,72 bodů, tj.

55,06 %). Znaménko + v závorce symbolizuje nadprůměrnou hodnotu, resp. – podprůměrnou, avšak odchylky od průměru nejsou statisticky významné.

Nakladatelství	SPN	N. ŠKOLA	DIDAKTIS	FRAUS	ALTER	PRODOS
CHI-TEST (p;0,05)	0,699 (+)	0,776 (-)	0,827 (+)	0,468 (+)	0,147 (-)	0,699 (+)

Tabulka 2: Srovnání hodnoty koeficientu didaktické vybavenosti (od průměru) za učebnice jednotlivých nakladatelství jako celku

Statistické porovnání koeficientu didaktické vybavenosti mezi jednotlivými učebnicemi až na jeden případ rovněž nepotvrdilo významné rozdíly. Výsledky ukazuje maticová tabulka (tab. 5). Statisticky významný rozdíl (na hladině významnosti 0,05) se projevil **pouze mezi učebnicí Alter pro 4. ročník a učebnicí Didaktis pro 5. ročník** ($p=0,034$). Učebnice Alter pro 4. ročník je jedinou i ve srovnání se zbývajícími učebnicemi, kde se rozdíl v bodech didaktické vybavenosti blíží statisticky významnému rozdílu ($p<0,05$). Následující tabulka ukazuje **dílčí koeficienty didaktické vybavenosti celkem za všechny zkoumané učebnice a zároveň i učebnic jako celku za jednotlivá nakladatelství**. Tučně jsou vyznačeny nejvyšší hodnoty v daném koeficientu didaktické vybavenosti.

	E1 (aparát prezentace učiva)	E2 (aparát řídicí)	E3 (aparát orientační)	Ev (verbální komponenty)	Eo (obrazové komponenty)
FRAUS	57,14%	55,56%	100,00%	51,85%	88,90%
SPN	64,29%	50,00%	75,00%	48,15%	88,90%
PRODOS	78,57%	38,89%	75,00%	48,15%	88,90%
DIDAKTIS	64,29%	50,00%	62,50%	46,30%	88,90%
N. ŠKOLA	60,71%	44,44%	62,50%	44,44%	77,80%
ALTER	39,29%	41,68%	62,50%	37,04%	66,11%

Tabulka 3: Srovnání dílčích koeficientů didaktické vybavenosti dle příslušného aparátu, resp. typu komponent

V následující tabulce (4) je statistické **srovnání dílčích koeficientů** didaktické vybavenosti **od celkového průměru za všechna zkoumaná nakladatelství**. Opět jsme použili test nezávislosti (chí-square test). Z tabulky lze vidět, že **statistická významnost nebyla potvrzena u žádného nakladatelství v žádném dílčím koeficientu** (ani jedna hodnota v tabulce není menší než 0,05). Pokud je hodnota p (čísla v tabulce) rovna 1, znamená to, že v daném koeficientu se počet získaných bodů u učebnic daného nakladatelství rovná celkovému průměru všech nakladatelství v příslušném dílčím koeficientu didaktické vybavenosti. Čím se hodnota blíží 1, tím se hodnota konkrétního koeficientu u daného nakladatelství blíží průměrné hodnotě všech

nakladatelství, čím je naopak menší (blíží se nule), tím se více liší od průměrných hodnot. Symbolem + v závorce jsme naznačili, zda dané nakladatelství dosáhlo vyššího průměrného počtu bodů za daný koeficient, symbolem - (mínus) nižšího. **Žádný z rozdílů se však neukázal jako statisticky významný.** Tučně jsme zvýraznili největší rozdíly.

od průměru (hodnota v závorce)	E1 prezentace učiva (17b)	E2 řídicí (16,83b)	E3 orientační (5,83b)	E verbální (24,83b)	E obrazové (14,83b)
SPN	0,783 (+)	0,783 (+)	0,923 (+)	0,822 (+)	0,578 (+)
N. ŠKOLA	1	0,844 (-)	0,657 (-)	0,873 (-)	0,729 (-)
DIDAKTIS	0,783 (+)	0,783 (+)	0,657 (-)	0,974 (+)	0,578 (+)
FRAUS	0,786 (-)	0,455 (+)	0,113 (+)	0,542 (+)	0,578 (+)
ALTER	0,109 (-)	0,664 (-)	0,657 (-)	0,346 (-)	0,156 (-)
PRODOS	0,146 (+)	0,500 (-)	0,923 (+)	0,822 (+)	0,578 (+)

Tabulka 4: Statistické srovnání koeficientů didaktické vybavenosti od celkového průměru

Data z tabulky 4 bychom mohli interpretovat např. takto: **učebnice nakladatelství Alter** dosahují podprůměrných hodnot ve všech dílčích koeficientech, rozdíly však přesto od celkového průměru učebnic všech nakladatelství nejsou statisticky významné; **učebnice nakladatelství SPN** ve všech dílčích koeficientech vykazují nadprůměrné hodnoty, avšak jsou velmi podobné od průměru učebnic všech nakladatelství; **učebnice nakladatelství Prodos** dosahují vyššího nadprůměru v koeficientu prezentace učiva, mírně podprůměrné jsou v koeficientu aparátu řídicího učení; **učebnice nakladatelství Nové školy** dosahují kromě koeficientu aparátu prezentace učiva v ostatních koeficientech podprůměrných hodnot, avšak hodnot velmi blízkých se celkovému průměru.

Analyzovali jsme také **statistickou závislost celkového koeficientu didaktické vybavenosti učebnic (E) na jednotlivých dílčích koeficientech (Ev, Eo, E1, E2, E3).** K výpočtu byl použit **Pearsonův korelační koeficient**, který ukazuje, jak se podílejí jednotlivé hodnoty dílčího koeficientu na hodnotě celkového koeficientu. Čím vyšší číslo v tabulce u daného dílčího koeficientu didaktické vybavenosti, tím více je tímto koeficientem ovlivněna celková didaktická vybavenost.

Z tabulky 5 je zřejmé, že s celkovým koeficientem didaktické vybavenosti učebnice (E) **korelují více verbální komponenty**, než obrazové (ale to je způsobeno tím, že četnost verbálních je vyšší) - oba dílčí koeficienty se logicky přímo promítají na celkovém koeficientu, neboť ten z nich vychází (podobně tomu je i u koeficientů E1, E2 a E3). Spíše zajímavé je zjištění, které koeficienty mají **mezi sebou nízkou závislost.** Jedná se o **prezentaci učiva ve vztahu k aparátu řídicímu učení, resp. orientačnímu.** Zde se ukazuje výraznější rozdíl mezi aparátem orientačním a řídicím učivo, jinak řečeno, **učebnice mají zpravidla nadprůměrný orientační aparát** (jako obsah, členění kapitol), **ale prezentace učiva a zejména aparát řídicí učení (žáka) je na slabší úrovni.**

PEARSON Korelační test	E_v (verbální)	E_o (obrazové)	E₁ (prezentace učiva)	E₂ (řídící učení)	E₃ (orientační)	E (celkem)
Verbální	x	0,655	0,678	0,811	0,805	0,951
Obrazové		x	0,807	0,547	0,467	0,843
E₁ (prezentace učiva)			x	0,263	0,278	0,783
E₂ (řídící učení)				x	0,770	0,781
E₃ (orientační)					x	0,740
E celkem						x

Tabulka 5: Srovnání závislosti dílčích koeficientů didaktické vybavenosti na koeficientu celkovém

Existuje tedy pouze **nízká závislost aparátu prezentace učiva na aparátu řídícím učení a zejména orientačním**. Jinak řečeno, to, že se v učebnici dobře orientuje, neznamená, že by byla stejně kvalitní i prezentace učiva a aparát řídící učení. Zde se nejvíce projevila **absence položek týkající se cílů pro žáky a řešených příkladů**. Neplatí tedy, že by kvalitní orientační aparát měl vliv na aparát řídící a prezentaci učiva.

Nejsilnější stránkou zkoumaných učebnic je orientační aparát (obsah učebnice a členění učebnice na tematické celky, lekce; velmi časté jsou také marginálie, výhmaty, živá záhlaví), jehož jediným slabým místem je rejstřík. Zřetelně také **převažují obrazové komponenty nad verbálními** - učebnice jsou bohatě ilustrovány, obsahují fotografie, různé barvy písma aj.

Konečně jsme porovnávali také **rozdíly v didaktické vybavenosti dle ročníku** (v rámci jednoho nakladatelství). Do této analýzy jsme nezahrnuli učebnice nakladatelství Prodos, jelikož existuje pouze jedna učebnice pro oba ročníky. V následující tabulce jsme shrnuli výsledky, a to od nakladatelství, ve kterém mezi učebnicemi byly největší rozdíly, až po ty, jejichž učebnice pro jednotlivé ročníky měly naprosto totožný celkový koeficient didaktické vybavenosti (E). **Statisticky významný rozdíl v didaktické vybavenosti učebnic vzhledem k ročníku však nebyl prokázán u učebnic žádného nakladatelství. Největší odlišnosti (patrné již na první pohled ve struktuře celé učebnice - viz také kap 2.2) jsou mezi učebnicemi nakladatelství Didaktis. Rozdíly se vyskytly i mezi učebnicemi nakladatelství Nová škola a Alter - zde to bylo způsobeno zejména tím, že učebnice pro 5. ročník obsahovaly navíc např. shrnutí k úvodnímu ročníku. Učebnice 4. a 5. ročníku, které jsme sledovali, se významně neliší v didaktické vybavenosti učebnice.**

Rozdíl mezi ročníky (4. a 5.) v rámci JEDNOHO nakladatelství	chi-test (p)
DIDAKTIS (18 a 23 bodů)	0,234
N. ŠKOLA (17 a 21 bodů)	0,345
ALTER (14 a 17 bodů)	0,475
SPN (21 a 21 bodů)	1
FRAUS (22 a 22 bodů)	1
PRODOS	učebnice shodná pro oba ročníky

Tabulka 6: Rozdíly v didaktické vybavenosti učebnic z hlediska ročníku (v rámci nakladatelství)

Porovnali jsme také za použití testu nezávislosti **dílčí koeficienty didaktické vybavenosti učebnic dle ročníku mezi všemi učebnicemi** (tzn., srovnávali jsme všechny učebnice 4. ročníku proti všem učebnicím 5. ročníku). Výsledky (hodnoty p) jsou uvedeny v následující tabulce. Rozdíly v rámci dílčích koeficientů jsou seřazeny od největších (vlevo) k nejmenším (vpravo).

Koeficient	Ev	E	E3	E1v	E2	E2v	E1	E2o	Eo	E1o
hodnota p (chí-square)	0,179	0,204	0,288	0,389	0,456	0,493	0,495	0,723	0,788	1,000

Tabulka 7: Srovnání koeficientů didaktické vybavenosti mezi 4. a 5. ročníkem (jako celku)

Můžeme tvrdit, že **největší rozdíly mezi ročníky lze pozorovat v rámci vybavenosti verbálními komponenty** a celkovým koeficientem didaktické vybavenosti (verbální komponenty mají největší přímý vliv na hodnotu E) - ale ani tyto rozdíly **nejsou statisticky významné - didaktická vybavenost (její hodnoty) učebnic pro 4. a 5. ročník se v žádném dílčím koeficientu didaktické vybavenosti významně neliší**. V rámci aparátu prezentace učiva obrazovými komponenty (E1o) jsou hodnoty dokonce zcela totožné. Lze také říci (viz tabulka 27), že **učebnice jsou mezi ročníky podobné spíše v obrazových komponentech, než z hlediska verbálních**, liší se také více z hlediska aparátu orientačního než aparátů řídicího učení a prezentace učiva. Jinak řečeno, prezentace učiva mezi ročníky je více podobná než použité prvky řídicí učení, resp. obrazové komponenty.

4 SHRnutí

Celkový **koeficient didaktické vybavenosti zkoumaných učebnic**, resp. jejich dějepisné části se pohybuje **od 61,1 %** (učebnice nakladatelství Fraus) **do 43,1 %** (učebnice nakladatelství Alter) – rozdíl činí 7 bodů. **Rozdíly mezi koeficienty didaktické vybavenosti (E)** u učebnic zkoumaných nakladatelství jako celku **nejsou statisticky významné**, o čemž svědčí i nízký variační koeficient (11 %), rovněž srovnání celkového koeficientu didaktické vybavenosti u jednotlivých učebnic (až na jeden případ – učebnice Alter pro 4. ročník a učebnice Didaktis pro 5. ročník) nevykazuje statisticky významné rozdíly. V celkovém srovnání se jako **nejsilnější stránka** učebnic našeho výzkumného vzorku jeví jednoznačně **obrazové komponenty (Eo)**

přes 80 %), rovněž **aparát orientační** dosahoval u většiny učebnic zkoumaných nakladatelství **nadprůměrných hodnot**, naopak **verbální komponenty** (45,8 %), resp. **aparát řídicí učení** (47,4 %) se jeví jako **nejslabší článek didaktické vybavenosti zkoumaných učebnic**. Pokud bychom srovnali průměrné pořadí učebnic zkoumaných nakladatelství v dílčích koeficientech vybavenosti, pak lze sestavit následující **pořadí vzhledem k celkové didaktické vybavenosti** (pořadí od učebnic nejlépe vybavené po nejméně vybavenou): **FRAUS, SPN, PRODOS, DIDAKTIS, NOVÁ ŠKOLA, ALTER** – je ovšem třeba poznamenat, že nebyly prokázány statisticky významné rozdíly. **Nízká závislost byla prokázána mezi dílčími koeficient prezentace učiva ve vztahu k aparátu řídicímu učení, resp. orientačnímu** – ukazuje se výraznější rozdíl mezi aparátem orientačním a řídicím učivo, jinak řečeno, **učebnice mají zpravidla nadprůměrný orientační aparát, ale prezentace učiva a zejména aparát řídicí učení (žáka) je na slabší úrovni**, což lze interpretovat tak, že skutečnost, že se v učebnici dobře orientuje, neznamená, že by byla stejně kvalitní i prezentace učiva a aparát řídicí učení (zde se nejvíce projevila **absence položek týkající se cílů pro žáky a řešených příkladů**) - neplatí tedy, že by kvalitní orientační aparát měl přímý vliv na aparát řídicí a prezentaci učiva. Konečně ani **v didaktické vybavenosti učebnic vzhledem k ročníku nebyl prokázán statisticky významný rozdíl u učebnic v rámci žádného nakladatelství - největší odlišnosti v rámci učebnic jednoho nakladatelství jsou mezi učebnicemi nakladatelství Didaktis**, naopak totožný koeficient didaktické vybavenosti byl zjištěn u učebnic nakladatelství SPN a Fraus. Stručně řečeno, **učebnice vykazují vysokou úroveň grafického zpracování** (obrázky, barevnost provedení), na druhou stranu **jako nejslabší se jeví ty komponenty, jež řídí činnost žáka** (formulace cílů, výsledky úkolů a cvičení nebo detailní stimulace). **Rozdíly v didaktické vybavenosti mezi zkoumanými učebnicemi existují** (řádově o 10 % lišící se koeficient didaktické vybavenosti), **avšak až na výjimečné případy se tyto rozdíly neprokázaly jako statisticky významné**, lze tedy uzavřít s tím, že **didaktická vybavenost učebnic pro dějepisnou část vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět je u sledovaných učebnic (velmi) podobná, a to i z hlediska ročníku**. Z toho důvodu didaktická vybavenost zkoumaných učebnic pro dějepisnou část vzdělávací oblasti Člověk nebude nejspíše rozhodujícím kritériem pro jejich výběr učiteli.

Použitá literatura

1. BANÝR, J. Jak se měnila výuka chemie na základní škole v posledních deseti letech. In Slavík, J. (Ed.). *Obory ve škole. Metaanalýza empirických poznatků oborových didaktik matematiky, chemie, výtvarné výchovy, hudební výchovy a výchovy ke zdraví z let 1990–2004*. Praha: PedF UK, 2005. ISBN 80-7290-225-3. s. 89-110.
2. ČAPKA, F. *Obrazy z novějších českých dějin*. Praha: Alter, 2012. 59 s. ISBN 978-80-7245-229-3.
3. ČAPKA, F. *Vlastivěda 5 - významné události nových českých dějin*. Brno: Nová škola, 2014. 57 s. ISBN 978-80-7289-549-6.
4. ČECHUROVÁ, M., JEŽKOVÁ, A., BORECKÝ, D. *Vlastivěda 4*. Praha: SPN, 2010. 113 s. ISBN 978-80-7235-475-7.
5. ČECHUROVÁ, M., JEŽKOVÁ, A., CHAUPA, P. *Vlastivěda 5*. Praha: SPN, 2010. 105 s. ISBN 978-80-7235-588-4.
6. DVOŘÁKOVÁ, M., STARÁ, J., STRAŠÁK, Z. *Člověk a jeho svět - společnost 4*. Plzeň: Fraus, 2010. 88 s. ISBN 978-80-7238-944-5.
7. DVOŘÁKOVÁ, M., STARÁ, J., STRAŠÁK, Z. *Člověk a jeho svět - společnost 5*. Plzeň: Fraus, 2011. 87 s. ISBN 978-80-7238-973-5.
8. HARNA, J. a kol. *Obrazy ze starších českých dějin*. Praha: Alter, 2011. 62 s. ISBN 978-80-7245-228-6.

9. HUBLOVÁ, P. a kol. *Člověk a jeho svět - učebnice pro 4. ročník základní školy*. Brno: Didaktis, 2009. 96 s. ISBN 978-80-7358-169-5.
10. CHRAMOSTOVÁ, I. a kol. *Člověk a jeho svět - učebnice pro 5. ročník základní školy*. Brno: Didaktis, 2011. 88 s. ISBN 978-80-7358-169-5.
11. JAKUBCOVÁ, P. *Analýza didaktické vybavenosti učebnic občanské výchovy pro 6. a 7. ročník základní školy*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 105 s. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/237446/pedf_m/>.
12. JANOUŠKOVÁ, E. *Analýza učebnic zeměpisu*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 177 s. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/128307/pedf_d/>.
13. JANOUŠKOVÁ, E. Vztah úrovně didaktické vybavenosti a míry obtížnosti textu současných učebnic. *Pedagogická orientace*, 2009. 19(1), s. 56-72.
14. JŮVOVÁ, A. Měření didaktické vybavenosti učebnic přírodopisu pro šestý a sedmý ročník základní školy. In MAŇÁK, J., KLAPKO, D. (Eds.), *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-124-3. s. 97-106.
15. KRAMÁŘOVÁ, D. *Evaluační a komparace učebnic chemie na ZŠ*. Bakalářská práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2009. 108 s. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/u5elrq/>>.
16. MAŇÁK, J. Paridův soud aneb komu zlaté jablko. In Maňák, J., & Klapko, D. (Eds.), *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-124-3. s. 73-78.
17. MIKULENKOVÁ, L. *Lidé a čas - učebnice pro 4. a 5. ročník*. Olomouc: Prodos, 2008. 80 s. ISBN 978-80-7230-225-3.
18. PRŮCHA, J. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. 148 s. ISBN 80-85931-49-4
19. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2002. 481 s. ISBN 80-7178-631-4
20. PRŮCHA, J. Učebnice: teorie, výzkum a potřeby praxe. In Maňák, J., & Klapko, D. (Eds.), *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-124-3. s. 9-22.
21. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2013. 483 s. ISBN 978-80-262-0456-5.
22. SIKOROVÁ, Z. Návrh seznamu hodnotících kritérií pro učebnice základních a středních škol. In Maňák, J., & Knecht, P. (Eds.), *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-148-5. s. 31-40.
23. SMUTKOVÁ, T. *Srovnání učebnic přírodopisu v České a Slovenské republice*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 76 s. Dostupné z WWW: <<http://theses.cz/id/59de8f/>>.
24. STRÍBNÁ, I. a kol. *Vlastivěda 4 - hlavní události nejstarších českých dějin*. Brno: Nová škola, 2013. 47s. ISBN 978-80-7289-549-6.
25. ŠIMIK, O. *Učebnice přírodovědy pohledem pedagogického výzkumu*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2014. 138 s. ISBN 978-80-7464-687-4.
26. TANNENBERGOVÁ, P. Učebnice dějepisu pro 6. ročník základní školy z pohledu jejich didaktické vybavenosti. *e-pedagogium*, 2009. 9 (5). ISSN 1213 – 7499. s.108-121.

Kontaktní údaje

Mgr. Ondřej Šimik, PhD.
 Ostravská univerzita, Fakulta pedagogická
 Mlýnská 5, Ostrava
 Tel: 553 462 677
 email: ondrej.simik@osu.cz